

Łukasz Żarnowiec

Prawo właściwe dla odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny w świetle przepisów rozporządzenia Rzym II

Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego 5, 87-113

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Łukasz Żarnowiec

Prawo właściwe dla odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny w świetle przepisów rozporządzenia Rzym II

1.

W dniu 11 lipca 2007 r., po trwających od 1999 r. pracach¹, doszło do przyjęcia ostatecznego tekstu Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 864/2007 o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych [dalej: rozporządzenie Rzym II]. Zgodnie z art. 32, rozporządzenie znajduje zastosowanie (z wyjątkiem art. 29) począwszy od dnia 11 stycznia 2009 r. w odniesieniu do zdarzeń, mających miejsce po jego wejściu w życie.

¹ Podstawy prawnej dla prac nad projektem Rozporządzenia dostarczyło wejście w życie z dniem 1 maja 1999 r. traktatu amsterdamskiego. W zmodyfikowanym wówczas Traktacie Ustanawiającym Wspólnotę Europejską znalazł się art. 65, przewidujący — jako środek wspierania rynku wewnętrznego — współpracę sądową w sprawach cywilnych. Ma ona zmierzać m.in. do zapewnienia zgodności norm państw członkowskich w dziedzinie kolizji praw. Jeszcze w tym samym roku w obrębie Komisji Europejskiej powstał pierwszy projekt Rozporządzenia obejmującego normy kolizyjne miarodajne dla zobowiązań pozaumownych. Równoległe Europejska Grupa ds. Międzynarodowego Prawa Prywatnego opracowała projekt konwencji regulującej tę samą problematykę. Projekty te posłużyły za podstawę dalszych prac nad projektem Rozporządzenia. W kwestii przebiegu prac nad rozporządzeniem Rzym II por.: A. Fuchs: *Zum Kommissionsvorschlag einer „Rom II” — Verordnung*. „Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht” [dalej: GPR] 2003—2004, H. 2, s. 100; P. Mankowski: *Entwicklungen im Internationalen Privat- und Prozessrecht 2004/2005 (Teil 1)*. „Recht der Internationalen Wirtschaft [dalej: RIW] 2005, H. 7, s. 482.

Zakresem przedmiotowym rozporządzenia objęto zobowiązania pozaukładowe w sprawach cywilnych i handlowych, bez względu na ich źródło, a także przyjętą zasadę odpowiedzialności. Prawo właściwe do ich oceny na podstawie przepisów rozporządzenia znajdzie natomiast zastosowanie — zgodnie z zasadą uniwersalizmu — bez względu na to, czy jest ono prawem państwa członkowskiego, czy też nie².

Rozporządzenie Rzym II reguluje również właściwość prawa dla odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny. Problematyce tej poświęcona została odrębna norma kolizyjna zawarta w art. 5. Nie uchybia ona jednakże zastosowaniu art. 14 rozporządzenia, określającego przesłanki dopuszczalności wyboru prawa.

Wejście w życie rozporządzenia oznacza dla polskich sądów konieczność odejścia od dotychczasowych reguł wyznaczania prawa właściwego do oceny odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt. Zmiana będzie polegała na zastąpieniu dotychczas panującego łącznika obiektywnego *loci delicti commissi* rozwiązaniem bardziej elastycznym, lepiej dostosowanym do pełnienia funkcji, jakim ma służyć, oraz realizującym zasadę autonomii woli stron.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest analiza rozwiązań kolizyjnoprawnych przyjętych w rozporządzeniu dla odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny. Zawiera ono ocenę celowości wyodrębnienia normy kolizyjnej poświęconej wyłącznie tej problematyce, a także jej omówienie. Artykuł odnosi się również do relacji zachodzących między postanowieniami rozporządzenia a przepisami innych aktów prawnych regulujących odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez produkt w aspekcie kolizyjnym.

² Por. A. Fuchs: *Zum Kommissionsvorschlag...*, s. 101; K. Kreuzer: *Zu Stand und Perspektiven des Europäischen Internationalen Privatrechts. Wie europäisch soll das Europäische Internationale Privatrecht sein?* „Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht” [dalej RabelsZ] 2006, H. 70, s. 79—81; E. Jayme, Ch. Kohler: *Europäisches Kollisionsrecht 2007: Windstille im Erntefeld der Integration. „Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts”* [dalej IPRax] 2007, H. 6, s. 494; A. Junker: *Das Internationale Privatrecht der Straßenverkehrsunfälle nach der Rom II — Verordnung.* „Juristenzeitung” 2008, H. 4, s. 170.

2.

Problematyka prawa właściwego do oceny odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny jest rozmaicie postrzegana ze strony krajowych porządków prawnych poszczególnych państw. Jedynie w nielicznych ustawodawstwach poświęcono jej odrębną, pisaną normę kolizyjną³. W przypadku pozostałych zadanie wypracowania odpowiedniego rozwiązania pozostawiono judykaturze i nauce prawa⁴.

³ Przyjmowane w tej mierze rozwiązania różnią się przy tym od siebie. I tak, w art. 99 belgijskiego kodeksu prawa prywatnego międzynarodowego zobowiązania wynikające z odpowiedzialności za produkt poddane zostały prawu państwa miejsca zwykłego pobytu poszkodowanego z chwili wystąpienia szkody. Jeśli jednak zobowiązanie wykazuje ścisły związek z istniejącym między stronami stosunkiem prawnym, to podlega ono prawu właściwemu do oceny tego stosunku (art. 100). Ustawodawca belgijski dopuścił wreszcie w powyższym zakresie wybór prawa, który jednakże musi być wyraźny, musi nastąpić po wystąpieniu sporu i nie może naruszać praw osób trzecich (art. 101). Odmienne rozwiązanie przyjęte zostało w art. 135 ustawy szwajcarskiej. Poddaje ona odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny — wedle wyboru poszkodowanego — prawu państwa, w którym podmiot pociągnięty do odpowiedzialności ma swą siedzibę bądź (w jej braku) miejsce zwykłego pobytu, albo prawu państwa nabycia produktu, chyba że podmiot odpowiedzialny wykaże, że wprowadzenie produktu do obrotu w tym państwie nastąpiło bez jego zgody. Podobne rozwiązanie przyjął ostatnio ustawodawca turecki w art. 36 Ustawy nr 5718 z dnia 27 listopada 2007 r. o międzynarodowym prawie prywatnym oraz międzynarodowym postępowaniu cywilnym — por. G. Tekinalp: *The 2007 Turkish Code Concerning Private International Law and International Civil Procedure*. „Yearbook of Private International Law” [dalej: YPIL] 2007, T. 9, s. 338. Rozbudowana norma kolizyjna dotycząca odpowiedzialności za produkt znalazła się w art. 18 ustawy japońskiej. Przewiduje ona właściwość prawa państwa, w którym produkt dostarczono poszkodowanemu, o ile miejsce to dało się w zwyczajnym toku rzeczy przewidzieć. W przeciwnym wypadku właściwe będzie prawo głównej siedziby producenta — por.: Y. Nishitani: *The Rome II Regulation from a Japanese Point of View*. YPIL 2007, T. 9, s. 187; T. Kono: *Critical and Comparative Analysis of the Rome II Regulation on Applicable Laws to Non-contractual Obligations and the New Private International Law in Japan*. In: *Japanese and European Private International Law in Comparative Perspective*. Eds. J. Basedow, H. Baum, Y. Nishitani. Tübingen 2008, s. 230. Z kolei w art. 114 rumuńskiej Ustawy Nr 105/1992, z dnia 22 września 1992 r., przewidziano — stosownie do wyboru poszkodowanego konsumenta — właściwość prawa państwa jego miejsca zamieszkania, zwykłego pobytu albo miejsca wytworzenia produktu. Por. M. Aden: *Das Internationale Privatrecht Rumäniens*. RIW 2008, H. 10, s. 706.

⁴ Por. G. Hohloch: *Rechtsangleichung und Subsidiaritätsprinzip. Anmerkungen zur Vereinheitlichung und zum Kollisionsrecht der Produkthaftung in Europa*. W: *Rozprawy z polskiego i europejskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Skąpskiemu*. Red. A. Mączyński, M. Pazdan, A. Szpunar. Kraków 1994, s. 122—123.

Na szczególną uwagę zasługuje próba unifikacji podjęta w ramach haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego. Konwencja z dnia 2 października 1973 r. o prawie właściwym dla odpowiedzialności za produkt⁵ weszła w życie z dniem 1 października 1977 r. Aktualnie obowiązuje aż w 11 państwach europejskich⁶. Konwencja oparta została na zasadzie uniwersalizmu. Zgodnie z art. 11 Konwencji, postanowienia jej znajdują zastosowanie bez względu na to, czy jako właściwe wskazane zostanie prawo któregośkolwiek z umawiających się państw.

Przyjęte w Konwencji rozwiązanie kolizyjnoprawne ma charakter złożony, co uważane jest za główną przyczynę ograniczonego zainteresowania jej postanowieniami ze strony kolejnych państw⁷. Prawem właściwym do oceny odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny jest — zgodnie z jej postanowieniami — prawo państwa:

- w którym szkoda powstała, o ile w państwie tym mieści się równocześnie miejsce zwykłego pobytu osoby bezpośrednio poszkodowanej, główna siedziba handlowa podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności, miejsce, w którym produkt został nabyty przez osobę bezpośrednio poszkodowaną (art. 4), albo
- prawo państwa zwykłego pobytu osoby bezpośrednio poszkodowanej, o ile w państwie tym mieści się również główna siedziba handlowa podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności bądź miejsce nabycia produktu przez osobę bezpośrednio poszkodowaną (art. 5);
- w braku opisanych powiązań — prawo państwa głównej siedziby handlowej osoby pociągniętej do odpowiedzialności, chyba że skarżący roszczenie swe wywodzi z przepisów prawa państwa wystąpienia szkody (art. 6); przy czym właściwość prawa miejsca wystąpienia szkody bądź prawa miejsca zwykłego pobytu poszkodowanego jest wyłączona, jeżeli podmiot pociągnięty do odpowiedzialności wykaże, że nie mógł — rozsądnie rzecz biorąc — przewidzieć, że dany produkt względnie inny jego produkt tego samego typu będzie dostępny w danym państwie w obrocie handlowym.

Niewątpliwą zaletą Konwencji jest wprowadzenie w art. 8 przykładowego katalogu spraw mieszczących się w zakresie *legis causae*.

W związku z treścią art. 28 rozporządzenia Rzym II konwencja haska nadal zachowa swe znaczenie w odniesieniu do państw będących jej

⁵ Tekst dostępny m.in. w *RabelsZ* 1973, H. 37, s. 594.

⁶ Należą do nich: Chorwacja, Finlandia, Francja, Luksemburg, Czarnogóra, Holandia, Norwegia, Serbia, Słowenia, Hiszpania, Macedonia — stan na dzień 18 stycznia 2009 r., według danych zamieszczonych na stronie internetowej haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=84.

⁷ Por. G. Hohloch: *Rechtsangleichung...*, s. 122.

stronami⁸. Zatem to wyrażone w niej normy kolizyjne, nie zaś normy Rozporządzenia, będą nadal miarodajne w odniesieniu do spraw konwencją uregulowanych⁹.

3.

Twórcy rozporządzenia Rzym II zdecydowali się kwestię prawa właściwego do oceny odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny uczynić przedmiotem odrębnej normy kolizyjnej¹⁰. Została ona wyrażona w art. 5 rozporządzenia. Można zastanawiać się nad celowością takiego rozwiązania. Nietrudno wszak wyobrazić sobie umieszczenie problematyki odpowiedzialności za produkt w zakresie normy kolizyjnej miarodajnej dla deliktów w ogólności¹¹. Dość zauważyć,

⁸ Por. C. Di Meglio, C. Coslin: *EC Regulation on law applicable to non-contractual obligations: Will Rome II ever be applicable to product liability claims in France?* „European Product Liability Review”, December 2007, s. 8—10, które zwracają uwagę na ryzyko wynikających stąd komplikacji, w tym niebezpieczeństwo zjawiska *forum shopping*, w odniesieniu do odpowiedzialności za produkt. Tak też: G. Garriga: *Relationships between „Rome II” and Other International Instruments. A Commentary on Article 28 of The Rome II Regulation*. YPIL 2007, T. 9, s. 142, 143; T.K. Graziano: *Le nouveau droit international privé communautaire en matière de responsabilité extracontractuelle*. „Revue critique de droit international privé” juillet—septembre 2008, s. 484; Idem: *Das auf außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht nach Inkrafttreten der Rom II — Verordnung*. RabelsZ 2009, H. 73, s. 44.

⁹ Należy wszakże zauważyć, że zgodnie z art. 1 ust. 2 konwencji, nie znajduje ona zastosowania do ewentualnych roszczeń między osobą poszkodowaną a podmiotem pociągniętym do odpowiedzialności, jeśli prawo własności bądź uprawnienie do używania produktu przeniesione zostało między tymi osobami. Wyłączenie to znacznie zawęży zakres zastosowania konwencji. Konwencja nie odnosi się również do prawa właściwego do oceny roszczeń regresowych, subrogacji czy dopuszczalności wystąpienia przez poszkodowanego z roszczeniem bezpośrednio przeciwko ubezpieczycielowi. W miejsce miarodajnych dotąd w powyższym zakresie krajowych norm kolizyjnych (związanych konwencją) państw członkowskich — por. G. Kegel, in: K. Schurig: *Internationales Privatrecht*. München 2000, s. 647 — wejda obecnie przepisy rozporządzenia Rzym II — R. Plender, M. Wilderspin: *The European Private International Law of Obligations*. London 2009, s. 563.

¹⁰ W kwestii historii prac nad omawianą normą prawną por. B. Heiderhoff: *Eine europäische Kollisionsnorm für die Produkthaftung: Gedanken zur Rom II — Verordnung*. GPR 2005, H. 2, s. 92—97.

¹¹ Por. jednak L. Burian: *Delikty w węgierskim prawie prywatnym międzynarodowym*. W: „Problemy Prawne Handlu Zagranicznego” [dalej: PPHZ]. T. 17. Katowice 1993,

że za skreśleniem odrębnej normy odnoszącej się do odpowiedzialności za produkt, w toku prac nad projektem, optował Parlament¹².

Ostatecznie przyjęte rozwiązanie odpowiada jednak — jak się wydaje — potrzebom obrotu. Umieszczenie odpowiedzialności za produkt w odrębnej normie kolizyjnej pozwala wyważyć z jednej strony potrzebę zapewnienia należytej ochrony konsumentom, z drugiej zaś — uzasadnione interesy podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności. Nie do pomyślenia bowiem w technologicznie zaawansowanym, rozwijającym się społeczeństwie byłoby obciążenie wyłącznie tego ostatniego ryzykiem innowacyjności¹³, bez zapewnienia mu możliwości zorientowania się z góry co do prawa właściwego do oceny jego ewentualnej odpowiedzialności za powstałą szkodę i kalkulacji wynikającego stąd ryzyka¹⁴. Z sytuacją taką mielibyśmy tymczasem do czynienia w przypadku braku odrębnej normy kolizyjnej odnoszącej się do omawianej materii. Nie bez znaczenia jest również i to, że poddanie odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt prawu miejsca jej powstania (z czym mielibyśmy do czynienia w przypadku zastosowania art. 4 ust. 1) mogłoby w praktyce prowadzić do rozwiązań zupełnie przypadkowych¹⁵. Zaskakiwałyby one nie tylko producenta czy importera¹⁶, ale i poszkodowanego — z reguły konsumenta.

s. 43, który we wnioskach *de lege ferenda*, kierowanych pod adresem węgierskiego ustawodawcy, wskazywał na niestosowność łącznika *loci delicti commissi* z punktu widzenia potrzeb wskazania prawa właściwego dla odpowiedzialności za produkt. Podobnie: T.K. Graziano: *General Principles of Private International Law of Tort in Europe*. In: *Japanese and European Private International...*, s. 254.

¹² Krytycznie w kwestii przyjętej metody regulacji, polegającej na tworzeniu licznych wyjątków od ogólnej normy określającej prawo właściwe dla zobowiązań z czynów niedozwolonych, por. H. Koziol, T. Thiede: *Kritische Bemerkungen zum derzeitigen Stand des Entwurfs einer Rom II — Verordnung*. „Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft” 2007, H. 106, s. 235—247. Tak też, w odniesieniu do omawianej materii na etapie prac nad projektem, Komisja ds. Unii Europejskiej Izby Lordów — por. *The Rome II Regulation. Report with Evidence*. London 2004, s. 34, n.b. 106.

¹³ Por. pkt 20 uwag wprowadzających do rozporządzenia.

¹⁴ Por. *Hamburg Group for Private International Law, Comments on the European Commission's Draft Proposal for a Council Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations*, s. 15. W kwestii znaczenia kryterium przewidywalności por. T. Pajor: *Comments on a preliminary draft proposal for a Council Regulation on the law applicable to non-contractual obligations*. Łódź 2002, s. 9.

¹⁵ Nietrudno wyobrazić sobie sytuację polskiego turysty podróżującego po Bliskim Wschodzie samochodem z niesprawną poduszką powietrzną, zakupionym w niemieckim salonie, niemieckiego producenta. O właściwości prawa rozstrzygałoby tu zupełnie przypadkowe dla ocenianego stosunku kryterium miejsca, w którym nastąpił wybuch urządzenia.

¹⁶ Zmuszonych uwzględniać w swej działalności skutki zastosowania prawa państwa, na terytorium którego obecności produktu niejednokrotnie nie mogli się oni spodziewać.

Biorąc natomiast pod uwagę rozbieżności w postrzeganiu problematyki prawa właściwego do oceny odpowiedzialności za produkt w systemach kolizyjnych poszczególnych państw, można przypuszczać, że odwołanie się do reguły korekcyjnej z art. 4 ust. 3 rozporządzenia prowadziłyby jedynie do powielania rozwiązań wypracowanych we własnym prawie krajowym, a w rezultacie — rozbieżności zapadających orzeczeń sądowych¹⁷.

4.

Jakkolwiek samo wprowadzenie do rozporządzenia art. 5 ocenić należy pozytywnie, wątpliwości nasuwać może zakres wyrażonej tam normy kolizyjnej. Otóż odwołuje się ona do szkody wyrządzonej przez produkt, nie wskazując, co należy rozumieć pod pojęciem produktu. W związku z brakiem definicji legalnej w literaturze sformułowany został postulat¹⁸, by na potrzeby przepisów rozporządzenia pojęciu temu nadawać sens wynikający z art. 2 Dyrektywy Rady 85/374/EWG z dnia 25 lipca 1985 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących odpowiedzialności za produkty niebezpieczne. Zdaniem reprezentujących ów pogląd autorów, pod pojęciem produktu rozumieć należy zatem rzeczy ruchome, choćby zostały połączone z inną rzeczą (czy to ruchomą, czy to nieruchomą), z uwzględnieniem energii elektrycznej. Niektórzy proponują natomiast dodatkowo, by poza zakres tak rozumianego pojęcia wyłączyć rolnicze produkty naturalne oraz produkty myśliwskie¹⁹. Wskazuje się nadto, że zakresem normy kolizyjnej z art. 5 rozporządzenia miałyby być objęta wyłącznie odpowiedzialność za

¹⁷ Por. G. Wagner: *Internationales Deliktsrecht, die Arbeiten an der Rom II-Verordnung und der Europäisches Deliktsgerichtsstand*. IPRax 2006, H. 4, s. 383.

¹⁸ Por. P. Stone: *The Rome II Regulation On Choice Of Law In Tort*. „Ankara Law Review” 2007, No 2, s. 118; Idem: *Product Liability under the Rome II Regulation*. In: *The Rome II 2009*. Eds. J. Ahern, W. Binchy, s. 181; P. Huber, M. Illmer: *International Product Liability. A Commentary on Article 5 of The Rome II Regulation*. YPIL 2007, T. 9, s. 37, 38; J. v. Hein: *Europäisches Internationales Deliktsrecht nach der Rom II — Verordnung*. „Zeitschrift für Europäisches Privatrecht” [dalej: ZEuP] 2009, H. 1, s. 26.

¹⁹ Por. S. Leible, M. Lehmann: *Die neue Verordnung über das außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht („Rom II“)*. RIW 2007, H. 10, s. 727.

szkodę wyrządzoną przez produkt wadliwy. W pozostałych kategoriach przypadków zastosowanie znajdowałby natomiast art. 4²⁰. Rozwiązanie takie trudno zaakceptować.

Metoda, o której mowa, zbieżna jest z szeroko krytykowaną²¹ kwalifikacją według merytorycznej *legis fori*. Wprawdzie jej akceptacja stanowiłaby istotne ułatwienie dla sądów, należy jednak sprzeciwić się jej stosowaniu. Otóż po pierwsze: nie ulega wątpliwości, że cele stawiane przed Dyrektywą Rady różnią się od tych, jakie realizować ma rozporządzenie Rzym II. W przypadku Dyrektywy chodziło o ujednoczenie rozwiązań prawnych poszczególnych państw członkowskich w zakresie odpowiedzialności za produkt w celu stworzenia jednolitego standardu ochrony konsumenta. Unifikacja ta opierać się miała na stworzeniu systemu odpowiedzialności niezależnej od winy. Ze względu na szczególny charakter wprowadzanego rozwiązania konieczne było uściślenie jego zakresu, przez zawężenie pojęcia produktu jedynie do rzeczy ruchomych²². Postulaty te tracą na znaczeniu w przypadku norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego, zawartych w przepisach rozporządzenia Rzym II. Jego celem nie jest unifikacja przepisów merytorycznych państw członkowskich. Ma ono służyć natomiast ujednoczeniu norm kolizyjnych tak, by bez względu na siedzibę sądu orzekającego właściwe do oceny danej sytuacji życiowej było to samo prawo merytoryczne²³.

Cel taki może zostać osiągnięty jedynie przy założeniu oderwania się na etapie kwalifikacji od systemu pojęć i rozwiązań przyjętych we własnym prawie krajowym. Wprawdzie na skutek implementacji Dyrektywy Rady 85/374/EWG w zakresie spraw nią uregulowanych doszło do znaczącego ujednoczenia w obrębie systemów prawnych państw członkowskich Wspólnoty; nie jest to jednak argument, który by dostatecznie uzasadniał przenoszenie przyjętych tam rozwiązań na kanwę art. 5 rozporządzenia. Po pierwsze, niedopuszczalne wydaje się uzależnianie przyjętej metody kwalifikacji od tego, do jakiej normy kolizyjnej danego aktu prawnego ma się ona odnosić. Po wtóre, harmonizacja osiągnięta na skutek implementacji Dyrektywy przez państwa członkowskie nie jest pełna. Obejmuje ona jedynie niezależną od winy odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez produkt wadliwy i wyłącznie w takim zakresie aktualność zachowuje definicja produktu zawarta w art. 2 Dyrektywy. Jak wynika wprost z Preambuły oraz art. 13 Dyrektywy, nie narusza ona przyjętych w prawie merytorycznym poszczególnych państw człon-

²⁰ Por. M. Illmer: *The New European Private International Law of Product Liability – Steering Through Troubled Waters*. *RabelsZ* 2009, H. 73, s. 281, 282.

²¹ Por. M. Pazdan: *Prawo prywatne międzynarodowe*. Katowice 2008, s. 57.

²² Por. Preambuła do Dyrektywy Rady 85/374/EWG.

²³ Por. pkt 6 uwag wprowadzających.

kowskich alternatywnych reżimów odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt, opartych na odmiennej zasadzie aniżeli ta wynikająca z jej postanowień. Oprócz odpowiedzialności niezależnej od winy, kreowanej przepisami implementującymi Dyrektywę, w poszczególnych krajowych systemach prawnych mogą zatem pojawiać się także inne pozaumowne podstawy dochodzenia roszczeń z tytułu szkody wyrządzonej przez produkt. Dotyczy to zarówno przedmiotów mieszczących się w zakresie definicji z art. 2 Dyrektywy, jak i tych, które nie są produktami w jej rozumieniu. Przeniesienie na kanwę rozporządzenia definicji produktu znanej z art. 2 Dyrektywy oznaczałoby w tej sytuacji, że prawa właściwego do oceny jakościowo tożsamyh przypadków poszukiwalibyśmy — w zależności od kwalifikacji przedmiotu, z którym wiąże się szkoda — na podstawie art. 5 bądź art. 4 rozporządzenia.

Należy wreszcie zauważyć, że zgodnie z zasadą uniwersalizmu wynikającą z art. 3 rozporządzenia, znajduje ono zastosowanie bez względu na to, jakiego państwa prawo okaże się właściwe na podstawie jego norm kolizyjnych. Oznacza to, że sądy państw członkowskich zmuszone będą niejednokrotnie stosować do ocenianego stosunku przepisy merytoryczne państw trzecich, którym obce są podziały i rozwiązania wynikające z Dyrektywy.

Obowiązku operowania pojęciem produktu, wyrażonym w Dyrektywie Rady 85/374/EWG, nie sposób wyinterpretować z art. 27 rozporządzenia. Artykuł 2 Dyrektywy nie zawiera normy kolizyjnej. Co więcej, sam wyraźnie wskazuje, że zawarta w nim definicja legalna produktu znajduje zastosowanie jedynie na potrzeby tej Dyrektywy.

Pogląd głoszony przez S. Leiblego oraz M. Lehmana wywołuje zastrzeżenia również z innych względów. Autorzy ci, sugerując na kanwie Dyrektywy 85/374/EWG wyłączenie z zakresu pojęcia „produkt” (w rozumieniu art. 5 rozporządzenia) rolniczych produktów naturalnych oraz produktów myśliwskich, zdają się nie dostrzegać zmian wynikających z wejścia w życie Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 1999/34/WE z dnia 10 maja 1999 r. zmieniającej Dyrektywę Rady 85/374/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących odpowiedzialności za produkty wadliwe. Jej cel — rozciągnięcie harmonizacji ustawodawstw państw członkowskich w zakresie odpowiedzialności za produkt także na surowce rolne — osiągnięto przez zmianę art. 2 Dyrektywy 85/374/EWG. Wyrażona tam definicja legalna produktu, w swym zmienionym brzmieniu, nie zawiera już wyłączenia odnoszącego się do surowców rolnych i zwierzyny łownej. W następstwie przyjętego rozwiązania skreślono również art. 15 ust. 1 lit. a Dyrektywy, zgodnie z którym każde z państw członkowskich miało pierwotnie zagwarantowaną możliwość przyjęcia

w swym ustawodawstwie szerszego rozumienia produktu obejmującego również nieprzetworzone produkty rolne oraz zwierzynę łowną.

Datę implementacji przepisów nowej dyrektywy wyznaczono na dzień 4 grudnia 2000 r.

Należy zatem stwierdzić, że wykładnia pojęcia „produkt” w rozumieniu art. 5 rozporządzenia Rzym II winna odbywać się wedle założeń kwalifikacji autonomicznej²⁴. Jak się wydaje, brak podstaw, by ograniczać jego rozumienie tylko do rzeczy ruchomych²⁵, a także by — na wzór art. 2 Dyrektywy 85/374/EWG w brzmieniu pierwotnym — wyłączać z jego zakresu produkty naturalne. Chodzi tu zatem o wszelkiego rodzaju dobra, zarówno przetworzone, jak i nieprzetworzone, mogące stanowić przedmiot obrotu²⁶. Tak rozumiane pojęcie produktu należy odnosić również do oprogramowania komputerowego czy baz danych²⁷. Produktem w rozumieniu art. 5 rozporządzenia Rzym II nie są natomiast usługi, co nie wyklucza zastosowania wskazanej normy kolizyjnej w odniesieniu do odpowiedzialności za szkodę wynikłą z właściwości przedmiotów wykorzystywanych na potrzeby świadczonej usługi²⁸.

Nie wydaje się również uzasadnione ograniczanie zakresu normy kolizyjnej z art. 5 wyłącznie do odpowiedzialności za produkt wadliwy. Nie można zapominać, że przepis w swym ostatecznym brzmieniu znacząco różni się od art. 4 projektu Komisji, przy czym jedną z najistotniejszych zmian jest rezygnacja z pierwotnie proponowanego sformułowania *defective product*.

Proponowany sposób rozumienia pojęcia „produkt” na kanwie art. 5 rozporządzenia koresponduje z jego definicją przyjętą w konwencji haskiej. Rozwiązanie to byłoby istotnym ułatwieniem dla sądów państw członkowskich związanych jej postanowieniami.

²⁴ Por. pkt 11 uwag wprowadzających. Tak jeszcze w okresie prac nad projektem — M. Jagielska: *Prawo właściwe dla odpowiedzialności za produkt — rozważania na tle projektu rozporządzenia WE o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych*. W: *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*. Red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar. Kraków 2005, s. 119.

²⁵ Ograniczenie takie nie jest znane np. art. 2 lit. a konwencji haskiej

²⁶ R. Plender, M. Wilderspin: *The European Private International Law 2009*, s. 551.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem, s. 554.

5.

Kwestia prawa właściwego do oceny odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny budziła szczególnie wiele kontrowersji w toku prac nad projektem rozporządzenia Rzym II. O ile sam projekt Komisji na poszczególnych etapach prac konsekwentnie opierał się na podobnych założeniach²⁹, o tyle projekt Parlamentu zakładał wręcz rezygnację z odrębnej normy kolizyjnej poświęconej temu zakresowi, natomiast propozycje zgłaszane w toku procedury konsultacyjnej postulowały różne możliwe warianty rozwiązań³⁰.

Ostatecznie przyjęte rozwiązanie stanowić ma wyraz kompromisu³¹. Jego celem jest z jednej strony zapewnienie ochrony zdrowia konsumentów, z drugiej natomiast — zagwarantowanie sprawiedliwego rozkładu ryzyka, łatwości handlu, niezakłóconej konkurencji³². Postulaty te trudno z sobą pogodzić. Z jednej strony konieczne jest bowiem zapewnienie poszkodowanemu możliwości odwołania się do postanowień prawa, które jest mu znane, z drugiej zaś — umożliwienie producentowi ustalenia jeszcze przed wystąpieniem szkody, według przepisów jakiego prawa

²⁹ Przewidując w pierwszej kolejności właściwość prawa państwa miejsca zwykłego pobytu poszkodowanego (jeżeli produkt wprowadzono tam do obrotu za zgodą podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności), w dalszej zaś — prawa miejsca siedziby podmiotu odpowiedzialnego.

³⁰ Por. P. Stone: *Consultation on a preliminary draft proposal for a council regulation on the law applicable to non-contractual obligation*, s. 8, który zaproponował, by odpowiedzialność za produkt poddać w pierwszej kolejności prawu państwa siedziby handlowej podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności, a w razie niemożności jej ustalenia — prawu miejsca wystąpienia szkody. Z kolei w opinii Hamburskiej Grupy ds. Prawa Prywatnego Międzynarodowego zawarta została obszernie uzasadniona propozycja poddania odpowiedzialności za produkt właściwości prawa państwa, w którym produkt wprowadzono do obrotu, z zastrzeżeniem, że jeśli miejsce zwykłego pobytu osoby poszkodowanej oraz głównej siedziby podmiotu odpowiedzialnego mieszczą się w tym samym państwie, to zastosowanie winno znaleźć jego prawo. Por. Hamburg Group for Private International Law: *Comments on the European Commission's Draft Proposal for a Council Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations*, s. 15. Za rozwiązaniem tym zasadniczo opowiada się również B. Heiderhoff, która — wskazując na konieczność wyważenia interesów obu stron, a także uwzględnienia: z jednej strony postulatu ochrony uzasadnionych oczekiwań konsumenta, z drugiej zaś: zasady upraszczania obrotu prawnego — proponuje przyznać poszkodowanemu prawo wyboru między prawem państwa siedziby podmiotu odpowiedzialnego a prawem państwa, w którym produkt wprowadzono do obrotu. Por. B. Heiderhoff: *Eine europäische Kollisionsnorm...*, s. 97.

³¹ Por. G. Wagner: *Die neue Rom II — Verordnung*. IPRax 2008, H. 1, s. 6.

³² Por. pkt 20 uwag wprowadzających.

może być oceniana jego ewentualna odpowiedzialność³³. Jedynie w ten sposób może on dostosować produkt do obowiązujących tam standardów bezpieczeństwa oraz skalkulować cenę tak, by pokrywała ona ryzyko odpowiedzialności, na jaką jest narażony³⁴.

Postulaty te realizować ma art. 5 rozporządzenia Rzym II. Przepis ten, wyrażający złożoną normę kolizyjną opartą na metodzie kaskady łączników³⁵, odchodzi od ogólnie przyjętej dla deliktów właściwości prawa miejsca wystąpienia skutku. Zgodnie z art. 5 ust. 1, prawem właściwym dla zobowiązania pozaumownego z tytułu szkody wyrządzonej przez produkt jest:

a) prawo państwa miejsca zwykłego pobytu poszkodowanego z chwili wystąpienia szkody, jeśli produkt został wprowadzony do obrotu w tym państwie, lub w braku takiego prawa

b) prawo państwa, w którym produkt nabyto, jeśli został on wprowadzony do obrotu w tym państwie, lub w braku i tej okoliczności

c) prawo państwa, w którym powstała szkoda, jeśli produkt został wprowadzony do obrotu w państwie wystąpienia szkody.

Prawem właściwym jest jednak prawo państwa miejsca zwykłego pobytu osoby, której przypisuje się odpowiedzialność, jeżeli osoba ta nie mogła w uzasadniony sposób przewidzieć wprowadzenia produktu lub produktu tego samego rodzaju do obrotu w państwie, którego prawo stosuje się zgodnie z lit. a—c.

Wyrażona w art. 5 ust. 1 zd. 1 norma kolizyjna uwzględnia z jednej strony postulat ochrony uzasadnionych oczekiwań poszkodowanego, z drugiej zaś — zabezpiecza interesy podmiotu odpowiedzialnego³⁶. Otóż prawem dochodzącym do głosu w pierwszej kolejności jest najlepiej znane poszkodowanemu (z reguły konsumentowi) prawo miejsca jego zwykłego pobytu z chwili wystąpienia szkody. Prawo to w praktyce najczęściej bę-

³³ Por. B. Heiderhoff: *Eine europäische Kollisionsnorm...*, s. 92—97; G. Wagner: *Die neue Rom II — Verordnung...*, s. 7.

³⁴ Por. G. Wagner: *Internationales...*, s. 382.

³⁵ Por. C. Fresnedo de Aguirre, D. Fernandez Arroyo: *A Quick Latin American Look at The Rome II Regulation*. YPIL 2007, T. 9, s. 199; Y. Nishitani: *The Rome II Regulation...*, s. 187.

³⁶ Por. M. Hibbert: *New EU choice of law rules for tort and product liability claims finalised*. „European Product Liability Review”, September 2007, s. 12—14. T. Kono zwraca jednak uwagę, że przyjęte w rozporządzeniu rozwiązanie w istocie preferuje interesy producenta, gdyż to właśnie prawo jego miejsca zwykłego pobytu (nie zaś miejsca zwykłego pobytu poszkodowanego) znajdzie zastosowanie wówczas, gdy produktu nie wprowadzono do obrotu w żadnym z państw, o których mowa w art. 5 ust. 1 zd. 1, względnie faktu takiego wprowadzenia podmiot pociągnięty do odpowiedzialności nie mógł przewidzieć. Por. T. Kono: *Critical and Comparative Analysis of the Rome 2 Regulation on Applicable Laws to Non-contractual Obligations and the New Private International Law in Japan*. In: *Japanese and European Private International...*, s. 238.

dzie pokrywało się z prawem miejsca nabycia produktu oraz wystąpienia szkody. Z reguły będzie również prawem państwa sądu orzekającego³⁷. Co jednak najistotniejsze, wskazany system prawny jest prawem państwa, w którym koncentrują się interesy życiowe poszkodowanego. Łącznik miejsca zwykłego pobytu poszkodowanego pozwala zatem uwolnić się od ryzyka przypadkowych rozwiązań, charakterystycznego np. dla łącznika miejsca wystąpienia szkody³⁸.

Prawo miejsca zwykłego pobytu poszkodowanego może jednakże dojść do głosu jedynie wówczas, gdy produkt został wprowadzony do obrotu w tym państwie. W braku wskazanej przesłanki właściwe dla ocenianego stosunku — z tym samym co wcześniej zastrzeżeniem — będzie prawo państwa, w którym produkt nabyto, bądź — w dalszej kolejności — prawo państwa wystąpienia szkody.

Z punktu widzenia kryterium podniesionego do rangi łącznika w art. 5 ust. 1 zd. 1 lit. b rozporządzenia Rzym II istotne jest miejsce, w którym został nabyty dany produkt będący przyczyną szkody. Nie ma natomiast znaczenia to, czy nabył go sam poszkodowany³⁹, ani czy nabycia dokonano bezpośrednio od podmiotu, któremu przypisuje się odpowiedzialność, czy też od jakiegokolwiek innej osoby⁴⁰.

Pojęcia „nabycia” produktu na potrzeby art. 5 ust. 1 zd. 1 lit. b nie należy ograniczać wyłącznie do jego zakupu⁴¹.

W związku z redakcją art. 5 rozporządzenia wątpliwości może nasuwać przesłanka „wprowadzenia produktu do obrotu”. O ile bowiem art. 5 ust. 1 zd. 1 ogranicza się wyłącznie do tych słów, o tyle w zd. 2 mowa już o „dającym się rozsądnie przewidzieć wprowadzeniu do obrotu”, przy czym nie tylko danego produktu, ale i produktu tego samego rodzaju⁴².

Wydaje się, że mimo rozbieżności w sposobie sformułowania obu jednostek redakcyjnych przepisu, ujętą w ich treści przesłankę rozumieć należy jednolicie. Zatem kryteria dochodzące do głosu w dalszej kolejności (zgodnie z kaskadą łączników wyznaczoną w art. 5 ust. 1 zd. 1) okażą się miarodajne na potrzeby wskazania prawa właściwego nie tylko wówczas, gdy w państwie, na którego prawo wskazuje łącznik wyższego rzędu, produktu w ogóle nie wprowadzono do obrotu, ale również i wtedy,

³⁷ Por. G. Wagner: *Internationales...*, s. 382; Idem: *Die neue Rom II — Verordnung...*, s. 7.

³⁸ Por. G. Wagner: *Internationales...*, s. 382.

³⁹ S.C. Symonides: *Rome II: A Centrist Critique*. YPIL 2007, T. 9, s. 167.

⁴⁰ P. Huber, M. Illmer: *International Product Liability...*, s. 41.

⁴¹ R. Plender, M. Wilderspin: *The European Private International Law 2009...*, s. 571.

⁴² Na rozbieżność tę zwraca uwagę G. Wagner: *Die neue Rom II — Verordnung...*, s. 7, określając ją jako przeoczenie.

gdy zaistniałego faktu jego wprowadzenia podmiot pociągnięty do odpowiedzialności nie mógł rozsądnie przewidzieć⁴³.

Jednakże nieprzewidywalność wprowadzenia produktu do obrotu (na równi z brakiem takiego wprowadzenia) nie skutkuje automatycznie właściwością prawa wskazanego za pośrednictwem art. 5 ust. 1 zd. 2, ale stwarza konieczność odwołania się do dalszych łączników z art. 5 ust. 1 zd. 1⁴⁴.

Mimo sposobu sformułowania art. 5 ust. 1 zd. 1 rozporządzenia, z punktu widzenia oceny wyrażonej tam przesłanki, nie jest również konieczne, by produkt wprowadzony do obrotu był identyczny z produktem, który wyrządził szkodę. Kierując się także w tym względzie wskazówkami z art. 5 ust. 1 zd. 2, należy przyjąć, że w grę wchodzi również produkty tego samego rodzaju, a więc niekoniecznie tożsame, jakkolwiek pod względem cech funkcjonalnych i prezentowanych rozwiązań z zakresu bezpieczeństwa odpowiadające analizowanemu⁴⁵.

Z punktu widzenia oceny przesłanki „wprowadzenia produktu do obrotu” nie jest istotne, kto tego dokonał⁴⁶. Może tu zatem chodzić również o skutek działań podmiotu innego niż sam producent, np. importera, o ile tylko przy zachowaniu należytej staranności można je było przewidzieć⁴⁷.

Wątpliwości co do wskazania prawa właściwego może nasuwać przypadek, w którym produkt (względnie produkt tego samego rodzaju) nie został wprowadzony do obrotu w żadnym z państw, o których mowa w art. 5 ust. 1 zd. 1 lit. a—c. Sytuacja taka nie została wprost uregulo-

⁴³ Ibidem, s. 7.

⁴⁴ Por. R. Plender, M. Wilderspin: *The European Private International Law 2009*, s. 587. Odmiennie jednak, na rzecz właściwości prawa państwa siedziby producenta, S. Leible, M. Lehmann: *Die neue Verordnung...*, s. 728; S.C. Symeonides: *Rome II and Tort Conflicts: A Missed Opportunity*. „The American Journal Of Comparative Law” 2008, vol. 56, s. 207; tak też — jak się wydaje — J. v. Hein: *Europäisches Internationales Deliktsrecht...*, s. 26.

⁴⁵ Por. G. Wagner: *Internationales...*, s. 382; Idem: *Die neue Rom II — Verordnung...*, s. 7; S. Leible, M. Lehmann: *Die neue Verordnung...*, s. 728; M. Illmer: *The New European...*, s. 292—294; P. Huber, M. Illmer: *International Product Liability...*, s. 42, 43; K. Siehr: *The Rome II Regulation and Specific Maritime Torts: Product Liability, Environmental Damage, Industrial Action*. *RabelsZ* 2010, H. 74, s. 143; R. Plender, M. Wilderspin: *The European Private International Law 2009*, s. 570, 576—580; odmiennie jednak — zwracając uwagę na szczególną funkcję realizowaną przez normę z art. 5 ust. 1 zd. 2 oraz brzmienie pkt. 20 preambuły — J. v. Hein: *Europäisches Internationales Deliktsrecht...*, s. 27; tak też: P. Stone: *Product Liability...*, s. 193, 194 oraz — ze wskazaniem na argumenty natury językowej — T.C. Hartley: *Choice of Law for non-contractual liability: selected problems under the Rome II Regulation*. „The International and Comparative Law Quarterly” 2008, vol. 57, s. 899—908.

⁴⁶ Por. P. Stone: *The Rome II...*, s. 122.

⁴⁷ Ibidem, s. 728.

wana w art. 5 ust. 1 zd. 2 — przepis ten wspomina wszak jedynie o braku możliwości przewidzenia wprowadzenia produktu do obrotu w jednym ze wskazanych państw. Mimo to wydaje się, że także i w tym przypadku — na zasadzie wnioskowania *a fortiori* — za miarodajną uznać należy normę kolizyjną z art. 5 ust. 1 zd. 2. Do głosu dojdzie zatem prawo państwa miejsca zwykłego pobytu podmiotu, któremu przypisuje się odpowiedzialność⁴⁸.

Wynika stąd, że w przypadku każdego z rozwiązań wskazanych w art. 5 ust. 1 zd. 1 lit. a—c interes podmiotu mogącego potencjalnie ponieść odpowiedzialność doznaje należytej ochrony. Z właściwością prawa państwa zwykłego pobytu poszkodowanego, prawa państwa nabycia produktu względnie prawa miejsca wystąpienia szkody, musi on liczyć się jedynie wówczas, gdy produkt na terenie danego państwa wprowadzono do obrotu, a on sam — rozsądnie rzecz biorąc — mógł to przewidzieć. Gdy przesłanki te nie zostaną spełnione w odniesieniu do żadnego z państw, o których mowa w art. 5 ust. 1 zd. 1 rozporządzenia, zastosowanie znajdzie prawo państwa miejsca jego zwykłego pobytu⁴⁹.

Nie należy zapominać, że rozwiązania szczególne, wynikające z art. 5 ust. 1 rozporządzenia, doznają wyłączenia w przypadku, gdy w chwili wystąpienia szkody miejsca zwykłego pobytu poszkodowanego oraz podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności znajdują się w tym samym państwie. Zgodnie z art. 4 ust. 2 w zw. z art. 5 ust. 1 zd. 1 *in principio*, zastosowanie znajdzie wówczas prawo tego państwa⁵⁰.

Właściwość zarówno tego prawa, jak i prawa wskazanego za pośrednictwem normy szczególnej z art. 5 ust. 1 zostanie natomiast wyłączona wówczas, gdy z wszystkich okoliczności sprawy wyraźnie wynika, że czyn niedozwolony pozostaje w o wiele ściślejszym związku z innym państwem. Związek ten może polegać w szczególności na istnieniu wcześniejszego stosunku między stronami, takiego jak umowa, ściśle związanego z danym czynem niedozwolonym.

⁴⁸ Por. J. v. Hein: *Europäisches Internationales Deliktsrecht...*, s. 28; Y. Nishitani: *The Rome II Regulation...*, s. 187; P. Huber, M. Illmer: *International Product Liability...*, s. 43, 44; odmiennie jednak — ze wskazaniem na prawo najbliższej położonego państwa, w którym produkt do obrotu wprowadzono — T.K. Graziano: *Das auf außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht...*, s. 44 oraz — opowiadając się za koniecznością zastosowania w takiej sytuacji ogólnej normy z art. 4 rozporządzenia Rzym II — T.C. Hartley: *Choice of Law...*, s. 899—908.

⁴⁹ Por. specyficzne ujęcie miejsca zwykłego pobytu podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w art. 23 rozporządzenia.

⁵⁰ Por. S. Leible, M. Lehmann: *Die neue Verordnung...*, s. 728; G. Wagner: *Die neue Rom II — Verordnung...*, s. 7; H. Ofner: *Die Rom II — Verordnung — Neues Internationales Privatrecht für außervertragliche Schuldverhältnisse in der Europäischen Union*. „Zeitschrift für Rechtsvergleichung” 2008, H. 1, s. 17.

Reguła korekcyjna zawarta w art. 5 ust. 2 rozporządzenia ściśle odpowiada unormowaniu z art. 4 ust. 3⁵¹. Znajdzie ona zastosowanie przede wszystkim w relacjach między podmiotem pociągniętym do odpowiedzialności a pierwszym nabywcą produktu — będącymi równocześnie stronami umowy.

Nie wydaje się jednak, by w normie z art. 5 ust. 2 należało automatycznie upatrywać podstaw rozciągnięcia właściwości statutu kontraktowego także na ocenę odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt będący przedmiotem świadczenia w umowie⁵². Gdyby wolą prawodawcy było wprowadzenie takiego rozwiązania, zapewne uczyniłby to w sposób wyraźny, na podobieństwo art. 12 ust. 1 rozporządzenia. Nie należy również zapominać, że zarówno w przypadku konwencji rzymskiej, jak i rozporządzenia Rzym I⁵³ podstawową metodą wskazania prawa właściwego dla umowy jest wybór prawa. Ma on charakter wyboru nieograniczonego, toteż związek między państwem, którego prawo wybrano, a stosunkiem łączącym strony może być niekiedy powierzchowny bądź zgoda żaden. Trudno zatem w samym fakcie wyboru prawa właściwego dla umowy upatrywać okoliczności przesądzającej o intensywności związku między czynem niedozwolonym a danym państwem.

Wydaje się więc, że o istnieniu bądź braku podstaw zastosowania normy korekcyjnej z art. 5 ust. 2 rozporządzenia należy rozstrzygać na podstawie okoliczności faktycznych danego przypadku. Istnienie stosunku kontraktowego między stronami (a raczej związek zawartej umowy z danym państwem, niekoniecznie wyrażający się we właściwości jego prawa) jest tu natomiast tylko elementem dokonywanej oceny.

6.

Należy wreszcie pamiętać, że w świetle art. 14 rozporządzenia również w odniesieniu do zobowiązania pozaumownego wynikającego ze szkody wyrządzonej przez produkt dopuszczalny jest wybór pra-

⁵¹ Jej istnienia nie dostrzegają S. Leible, M. Lehmann: *Die neue Verordnung...*, s. 728.

⁵² Odmienne G. Wagner: *Die neue Rom II — Verordnung...*, s. 7.

⁵³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych „Rzym I”. Dz.Urz. UE L 177/6.

wa⁵⁴. Zgodnie z treścią wyrażonej tam normy prawnej, strony mogą poddać zobowiązanie wybranemu przez siebie prawu w drodze porozumienia zawartego po wystąpieniu zdarzenia powodującego szkodę albo — w przypadku prowadzenia przez wszystkie strony działalności gospodarczej — również w drodze porozumienia swobodnie wynegocjowanego przed wystąpieniem takiego zdarzenia. Wybór prawa musi być wyraźny lub w sposób dostatecznie pewny wynikać z okoliczności sprawy i nie może naruszać praw osób trzecich.

W świetle art. 14 rozporządzenia Rzym II, dopuszczalny jest zatem zarówno wybór *ex ante*, jak i *ex post*. Z uwagi na przesłankę natury podmiotowej, warunkującą skuteczność wyboru poprzedzającego wystąpienie zdarzenia będącego źródłem zobowiązania, praktyczne znaczenie w odniesieniu do prawa właściwego do oceny odpowiedzialności za produkt zachowa jednakże przede wszystkim wybór następczy.

Zgodnie z przeważającym — nie tylko w nauce polskiej — poglądem, wybór prawa jest czynnością prawną prawa prywatnego międzynarodowego⁵⁵. Rodzi to konieczność wskazania prawa właściwego do oceny jego istnienia oraz ważności. Konwencja rzymska w art. 3 ust. 4, natomiast rozporządzenie Rzym I w art. 3 ust. 5 wyraźnie regulują tę problematykę, odsyłając do przepisów prawa, któremu podlega ocena ważności umowy głównej (ocena istnienia dokonanego wyboru oraz jego ważności ze względu na treść pozostanie zatem domeną prawa wybranego). Rozwiązania takiego brak, niestety, w art. 14 rozporządzenia Rzym II. Mimo to zasadne wydaje się skorzystanie w drodze analogii z przyjętych tam rozwiązań. Ocena winna przebiegać zatem w pierwszej kolejności na kanwie samego rozporządzenia, natomiast w kwestiach w nim nieuregulowanych — na podstawie przepisów prawa wybranego⁵⁶.

⁵⁴ Por. S. Leible, M. Lehmann: *Die neue Verordnung...*, s. 728; G. Wagner: *Die neue Rom II — Verordnung...*, s. 7.

⁵⁵ J. Skąpski: *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym w zakresie zobowiązań z umów*. Kraków 1964, s. 130; M. Pazdan: *Prawo...*, s. 143, 144; Idem: *Wybór prawa właściwego w kontraktach zawieranych w międzynarodowym obrocie handlowym*. „Przegląd Stosunków Międzynarodowych” 1976, z. 5, s. 43; W. Popiołek: *Umo- wa wydawnicza w polskim prawie prywatnym międzynarodowym*. Kraków 1982, s. 30; B. Fuchs: *Następczy wybór prawa*. W: „*Valeat aequitas*”. *Księga pamiątkowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu*. Red. M. Pazdan. Katowice 2000, s. 108; M. Zachariasiewicz, Ł. Żarnowiec: *Dorozumiany wybór prawa. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2003 r., II CKN 1077/00, niepubl.* W: „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego”. T. 1. Red. M. Pazdan. Katowice 2007, s. 159; M. Wojewoda: *Zakres prawa właściwego dla zobowiązań umownych*. Warszawa 2007, s. 106.

⁵⁶ Por. S. Leible: *Rechtswahl im IPR der außervertraglichen Schuldverhältnisse nach der Rom II — Verordnung*. RIW 2008, H. 5, s. 260.

Z art. 14 ust. 1 wynika przede wszystkim dopuszczalność wyboru nie tylko wyraźnego, ale i dorozumianego. Odpowiada to akceptowanym niemal powszechnie⁵⁷ w tej mierze standardom⁵⁸, powielając rozwiązanie znane z art. 3 ust. 1 Konwencji rzymskiej z dnia 19 czerwca 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych i przyjęte również w art. 3 ust. 1 rozporządzenia Rzym I. Do skuteczności wyboru nie jest zatem konieczne wyraźne wskazanie przez strony na prawo określonego państwa. Wystarczy, by ich wolę w tym zakresie można było ustalić na podstawie ogółu okoliczności konkretnego przypadku. Istotne jest wszakże, że znaczenie w tej mierze zachowuje jedynie wola rzeczywista. Roli łącznika normy kolizyjnej nie może natomiast odgrywać wola hipotetyczna, tj. domniemanie, prawo jakiego państwa zostałoby wybrane, gdyby wyboru dokonano⁵⁹. Jeśli rzeczywistej woli stron ustalić się nie da, to prawo właściwe sąd winien wyznaczyć za pomocą normy posługującej się łącznikiem obiektywnym.

Omówienie choćby przykładowych okoliczności mogących wskazywać na istnienie dorozumianego wyboru prawa wykracza poza ramy niniejszego artykułu⁶⁰. Zważywszy jednak, jakie znaczenie dla określenia prawa właściwego do oceny odpowiedzialności za produkt zachowuje wybór następczy, warto uczynić jeden wyjątek. Odnosi się on do wniosków wyprowadzanych z argumentacji procesowej stron. Otóż w fakcie formułowania stanowiska na podstawie przepisów merytorycznych określonego państwa niejednokrotnie upatruje się dorozumianego wyboru prawa tego państwa. Rozumowanie takie obarczone jest jednak ryzykiem błędu. Nie sposób wszak wykluczyć, że strony po prostu myślą się co do prawa właściwego do oceny danej sytuacji życiowej, wiążąc na przykład z jurysdykcją sądów określonego państwa konieczność stosowania przepisów *legis fori*. Omyłce takiej nie należy, oczywiście, przypisywać żadnego znaczenia w sferze kolizyjnoprawnej, skoro autonomia woli stron odnosi się jedynie do woli rzeczywistej⁶¹.

⁵⁷ Niewykluczone są wszakże w tej mierze wyjątki, jak np. art. 14 Konwencji haskiej z 1978 r. o prawie właściwym dla umów o pośrednictwo i dla przedstawicielstwa.

⁵⁸ Por. J. Skąpski: *Autonomia...*, s. 124; M.A. Zachariasiewicz: *Dorozumiany wybór prawa*. „Przegląd Stosunków Międzynarodowych” 1975, nr 3, s. 103; J. Kropholler: *Internationales Privatrecht*. Tübingen 1994, s. 298; W. Popiołek: *W sprawie ograniczeń kolizyjnoprawnego wyboru prawa w polskiej ustawie o prawie prywatnym międzynarodowym*. W: *Rozprawy z polskiego i europejskiego prawa prywatnego...*, s. 352; M. Zachariasiewicz, Ł. Żarnowiec: *Dorozumiany...*, s. 153—173.

⁵⁹ Jej znaczenie z punktu widzenia wskazania prawa właściwego akceptowano np. w niemieckim orzecznictwie i doktrynie na tle przepisów prawa prywatnego międzynarodowego obowiązujących do dnia 31 sierpnia 1986 r.

⁶⁰ Por. w tej mierze M. Zachariasiewicz, Ł. Żarnowiec: *Dorozumiany...*, s. 153—173.

⁶¹ Por. J. Kropholler: *Internationales...*, s. 298; S. Leible: *Rechtswahl...*, s. 261; M. Zachariasiewicz, Ł. Żarnowiec: *Dorozumiany...*, s. 168, 169, przyp. 60; T.K. Graziano: *Das auf außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht...*, s. 39.

W świetle art. 14 rozporządzenia Rzym II nie może budzić wątpliwości, że przedmiotem dokonanego wyboru kolizyjnoprawnego może być jedynie prawo określonego państwa. Wskazuje na to brzmienie zarówno art. 14 ust. 2, jak i art. 24 rozporządzenia⁶². Niedopuszczalne byłoby zatem poddanie stosunku obligacyjnego jakimkolwiek innemu zespołowi norm, niemającemu takiego charakteru, np. regułom ujętym w PETL (*Principles of European Tort Law*)⁶³. Odpowiada to rozwiązaniu powszechnie akceptowanemu w odniesieniu do zobowiązań umownych, które znalazło swój wyraz między innymi w art. 2 Rezolucji bazylejskiej z 1991 r. w sprawie autonomii woli w zakresie umów zawieranych w międzynarodowym obrocie handlowym⁶⁴.

Artykuł 14 rozporządzenia nie formułuje jako przesłanki skuteczności wyboru związku wybranego prawa z zobowiązaniem. Mamy więc tu do czynienia z wyborem nieograniczonym. Zasadniczo strony mogą zatem poddać swe stosunki z tytułu odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt również prawu neutralnemu⁶⁵. Odrębnego omówienia wymagają jednakże przypadki wskazane w art. 14 ust. 2 i 3 rozporządzenia.

Zgodnie z tym pierwszym przepisem, jeżeli w chwili wystąpienia zdarzenia powodującego szkodę wszystkie elementy stanu faktycznego sprawy zlokalizowane są w państwie innym aniżeli to, którego prawo wybrano, dokonany przez strony wybór nie wyłącza zastosowania przepisów bezwzględnie wiążących wchodzących w skład systemu prawnego tego państwa. Dokonany wybór ma tu zatem jedynie skutki materialnoprawnego wskazania⁶⁶.

Artykuł 14 ust. 3 odnosi się z kolei do skutków wyboru prawa państwa trzeciego wówczas, gdy wszystkie elementy stanu faktycznego są w chwili zdarzenia powodującego szkodę zlokalizowane w jednym lub kilku państwach członkowskich. Wybór taki nie wyłącza zastosowania

⁶² Por. S. Leible: *Rechtswahl...*, s. 261.

⁶³ W kwestii historii prac nad PETL, założeń leżących u ich podstaw oraz ich znaczenia por. H. Koziol: *Die „Principles of European Tort Law” der „European Group on Tort Law”*. ZEuP 2004, s. 234—259; N. Jansen: *Principles of European Tort Law? Grundwertungen und Systembildung im europäischen Haftungsrecht*. RabelsZ 2006, H. 70, s. 732—770.

⁶⁴ Por. M. Pazdan: *Rezolucja bazylejska z 1991 roku w sprawie autonomii woli w zakresie umów zawieranych w międzynarodowym obrocie handlowym*. PPHZ 1993, T. 17, s. 124—131.

⁶⁵ Por. S. Leible: *Rechtswahl...*, s. 261.

⁶⁶ Por. G. Wagner: *Die neue Rom II — Verordnung...*, s. 14; S. Leible: *Rechtswahl...*, s. 262. W przedmiocie materialnoprawnego wskazania regulacji prawnej por. szerzej: M. Pazdan: *Materialnoprawne wskazanie a kolizyjnoprawny wybór prawa*. PPHZ 1995, T. 18, s. 105—119.

bezwzględnie wiążących przepisów prawa wspólnotowego w kształcie, jaki uzyskały one na skutek ich implementacji do *legem fori*⁶⁷.

W świetle art. 16 rozporządzenia, dokonany przez strony wybór prawa nie stoi wreszcie na przeszkodzie dopuszczeniu do głosu przepisów wymuszających swe zastosowanie.

W przeciwieństwie do art. 3 ust. 1 konwencji rzymskiej oraz art. 3 ust. 1 rozporządzenia Rzym I, art. 14 rozporządzenia Rzym II nie odnosi się wprost do dopuszczalności wyboru częściowego. Wydaje się wszakże, że z ogólnej zasady autonomii woli stron wyprowadzić należy wniosek, że wybór taki także i tu jest dopuszczalny.

Skutecznie dokonany wybór prawa odgrywa rolę łącznika normy kolizyjnej prawa prywatnego międzynarodowego. Prawo wybrane przez strony znajdzie zastosowanie do zachodzącego między stronami stosunku, z pierwszeństwem przed przepisami prawa wskazanego przez normę posługującą się łącznikiem obiektywnym.

7.

W rozważaniach nad prawem właściwym do oceny odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt nie można wreszcie pominąć problematyki przepisów wymuszających swe zastosowanie⁶⁸.

Pod pojęciem tym rozumie się przepisy imperatywne w znaczeniu kolizyjnoprawnym, będące wyrazem realizacji interesu publicznego⁶⁹, które zgodnie z wolą ustawodawcy winny znaleźć zastosowanie do wszystkich stanów faktycznych mieszczących się w zakresie ich hipotezy, bez względu na prawo właściwe do oceny danego stosunku w normalnym toku rzeczy. W odróżnieniu od przepisów bezwzględnie wiążących w sensie mate-

⁶⁷ Krytycznie w kwestii takiego rozwiązania S. Leible: *Rechtswahl...*, s. 262, 263.

⁶⁸ Określanych niekiedy również jako przepisy koniecznego zastosowania bądź wymuszające swą właściwość. W literaturze polskiej por. w szczególności opracowania monograficzne: B. Fuchs: *Statut kontraktowy a przepisy wymuszające swoje zastosowanie*. Katowice 2003 oraz M. Mataczyńskiego: *Przepisy wymuszające swoje zastosowanie w prawie prywatnym międzynarodowym*. Kraków 2005.

⁶⁹ Por. D. Martiny: *Europäisches Internationales Vertragsrecht vor der Reform*. ZEuP 2003, s. 614; D. Schramm: *Ausländische Eingriffsnormen im Deliktsrecht. Ein Beitrag zu Art. 19 IPRG und Art. 12 Abs. 1 des Entwurfes einer Rom II — Verordnung*. Bern 2005, s. 229.

rialnym, wyznaczających granice autonomii woli stron jedynie w ramach danego krajowego porządku prawnego, przepisy wymuszające swe zastosowanie autonomii takiej nie poddają się również na płaszczyźnie kolizyjnej. Strony nie mogą zatem uniknąć wynikających z nich skutków, dokonując wyboru prawa innego państwa względnie zawierając umowę, która — na podstawie łączników obiektywnych — prawu takiemu podlega⁷⁰.

W literaturze zwraca się uwagę, że wśród przepisów wymuszających swe zastosowanie, oprócz najbardziej charakterystycznej grupy przepisów prawa publicznego, coraz częściej znaleźć można także i te oparte na prywatnoprawnej metodzie regulacji, z których treści, funkcji lub celów wynika wola ich zastosowania niezależnie od prawa właściwego dla danego stosunku w normalnym toku rzeczy⁷¹. Wśród przepisów tego rodzaju wymieniany bywa przez niektórych art. 449¹¹ k.c.⁷²

⁷⁰ W. Popiołek: *Znaczenie przepisów o „bezpośrednim działaniu” w zakresie eksportu kompletnego obiektu*. W: *Zagadnienia prawne eksportu kompletnych obiektów przemysłowych*. Red. M. Pazdan, A. Tynel. Katowice 1980, s. 127, 128; Idem: *Znaczenie przepisów „prawa publicznego” różnych systemów prawnych dla stosunków umownych handlu zagranicznego*. PPHZ 1988, T. 12, s. 63; W. Wengler: *Internationales Privatrecht*. Berlin—New York 1981, s. 970; K. Schurig: *Zwingendes Recht, „Eingriffsnormen” und neues IPR*. RabelsZ 1990, H. 54, s. 220, 221; M. Mataczyński: *Obce przepisy wymuszające swoje zastosowanie. Rozważania na tle art. 7 ust. 1 Konwencji rzymskiej oraz orzecznictwa sądów niemieckich*. „Kwartalnik Prawa Prywatnego” [dalej: KPP] 2001, z. 2, s. 381; B. Fuchs: *Statut kontraktowy...*, s. 71; J. Kropholler: *Internationales...*, s. 490; S. Leible, M. Lehmann: *Die neue Verordnung...*, s. 726. Por. również art. 9 ust. 1 rozporządzenia Rzym I, zgodnie z którym „Przepisy wymuszające swoje zastosowanie to przepisy, których przestrzeganie uważane jest przez państwo za tak istotny element ochrony jego interesów publicznych, takich jak organizacja polityczna, społeczna lub gospodarcza, że znajdują one zastosowanie do stanów faktycznych objętych ich zakresem bez względu na to, jakie prawo jest właściwe dla umowy zgodnie z [...] rozporządzeniem”.

⁷¹ Chodzi tu zwłaszcza o normy służące ochronie słabszej strony obrotu, np. konsumentów. Por. A. Heldrich: *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch*. Bd. 7. Hrsg. P. Bassenge. München 1992, s. 2310; T. Pajor: *O zagadnieniach ochrony konsumenta w prawie prywatnym międzynarodowym*. W: *Rozprawy prawnicze...*, s. 257; jednakże za zaliczaniem tej kategorii norm do wymuszających swe zastosowanie jedynie w przypadku wyraźnego zastrzeżenia ustawowego: J. Kropholler: *Internationales...*, s. 494, natomiast za wyraźnym odgraniczeniem od siebie obu wspomnianych kategorii: P. Mankowski: *Strukturfragen des Internationalen Verbrauchervertragsrecht*. RIW 1998, H. 4, s. 287—291; Idem: *Internationales Privatrecht*. Bd. 1. *Allgemeine Lehren*. Hrsg. Ch. v. Bar, P. Mankowski. München 2003, s. 272, 273; M. Lijowska: *Instrumenty kolizyjnoprawnej ochrony konsumenta a przepisy koniecznego zastosowania*. KPP 2006, z. 2, s. 623 i nast.

⁷² Por. M. Mataczyński: *Obce przepisy...*, s. 384, przyp. 30; Idem: *Przepisy wymuszające swoje zastosowanie w polskim prawie konsumenckim*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2003, z. 3, s. 44—46.

Przepis ten stanowi, że nie można w drodze umowy wyłączyć lub ograniczyć odpowiedzialności określonej przepisami tytułu VI¹ ks. III k.c.: „Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny” także w razie wyboru prawa obcego.

W literaturze przedmiotu zwrócono uwagę, że art. 449¹¹ k.c. wprowadzony został niejako na wyrost, gdyż polska ustawa z dnia 12 listopada 1965 r. — Prawo prywatne międzynarodowe⁷³ nie dopuszczała wyboru prawa dla zobowiązań pozaumownych⁷⁴. Z chwilą wejścia w życie rozporządzenia Rzym II stosunek jego postanowień do art. 449¹¹ k.c. stanie się jednak kwestią aktualną.

Próbę rozstrzygnięcia zasygnalizowanego problemu wypada rozpocząć od analizy sposobu podejścia do zagadnienia przepisów wymuszających swe zastosowanie w treści rozporządzenia.

Prawodawca wspólnotowy, podążając drogą wytyczoną już wcześniej przez konwencję rzymską i przyjętą również w rozporządzeniu Rzym I, zdecydował się wyraźnie unormować tę problematykę w rozporządzeniu Rzym II. Stanowi ona przedmiot regulacji art. 16. Zgodnie z jego treścią, przepisy rozporządzenia nie ograniczają stosowania przepisów prawa siedziby sądu, które znajdują zastosowanie do oceny stanu faktycznego bez względu na to, jakiemu prawu podlega zobowiązanie pozaumowne.

Regulacja art. 16 rozporządzenia Rzym II nasuwa wątpliwości. Wiążą się one zarówno z samym sposobem rozumienia przepisów wymuszających swe zastosowanie, jak również z kwestią dopuszczalności i — ewentualnie — podstaw zastosowania tego rodzaju norm wchodzących w skład *legis causae* bądź systemu prawnego państwa trzeciego.

Podkreślić trzeba przede wszystkim, że art. 16 rozporządzenia Rzym II nie zawiera definicji legalnej przepisów wymuszających swe zastosowanie, skonstruowanej na podobieństwo tej wyrażonej w art. 9 ust. 1 rozporządzenia Rzym I. Brak ten musi dziwić, zważywszy, że art. 8 ust. 1 projektu rozporządzenia Rzym I był już znany w dacie uchwalenia ostatecznego tekstu rozporządzenia Rzym II, natomiast sposób ujęcia przepisów wymuszających swe zastosowanie uznaje się za zaletę pierwszego z wymienionych aktów⁷⁵.

⁷³ Dz.U. nr 46, poz. 290 z późn. zm.

⁷⁴ Por. M. Pazdan, M. Szpunar: *Conflict of laws rules in Polish consumer protection laws*. In: *Conference Proceedings: The Evaluation of The New Polish Legislation In The Matter Of Consumer Protection From The European Perspective*. Ed. M. Kępiński. Poznań 2002, s. 116; M. Pazdan: *Prawo...*, s. 149; P. Mostowik: *Kolizyjnoprawne problemy dostosowania prawa polskiego do dyrektyw Unii Europejskiej. Część 2. „Rejent”* 2002, z. 9, s. 59—61.

⁷⁵ Por. P. Mankowski: *Der Vorschlag für die Rom-I — Verordnung*. IPRax 2006, H. 2, s. 109.

Wykładnia art. 16 rozporządzenia pozostanie domeną judykatury i nauki prawa. Zapewne będą one korzystały z dorobku wypracowanego pod rządami art. 7 konwencji rzymskiej⁷⁶. Wskazane wydaje się jednak sięganie również do definicji sformułowanej w art. 9 ust. 1 rozporządzenia Rzym I⁷⁷.

Także i tu zwracać trzeba zatem uwagę na charakteryzujący przepisy wymuszające swe zastosowanie element ochrony interesów publicznych państwa ich pochodzenia⁷⁸. Chodzi przy tym — jak się wydaje — o funkcję pierwszorzędą, nie zaś dalszą, realizowaną jedynie niejako „przy okazji” określonego sposobu unormowania praw lub obowiązków stron stosunku prywatnoprawnego w celu wyważenia ich interesów⁷⁹.

Z tą drugą sytuacją mamy do czynienia właśnie w przypadku przepisów merytorycznych regulujących odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny. Stanowi to — jak się wydaje — przeszkodę w ich postrzeganiu przez przyzmat art. 16 rozporządzenia.

Przeciwko takiej kwalifikacji przemawiają również dalsze argumenty. Otóż w świetle art. 16 rozporządzenia Rzym II oraz definicji wyrażonej w art. 9 ust. 1 rozporządzenia Rzym I, przepisy imperatywne w znaczeniu kolizyjnym to takie, które znajdują zastosowanie do ocenianego stanu faktycznego, niezależnie od tego, jakiemu prawu podlega on w normalnym toku rzeczy. Bez znaczenia jest przy tym, czy prawo to wybrały same strony, czy też wskazane zostało ono za pośrednictwem normy kolizyjnej posługującej się łącznikiem obiektywnym.

Z treści art. 449¹¹ k.c. trudno wyprowadzić wniosek, by wyznaczony przepisami polskiego prawa krajowego minimalny standard ochrony poszkodowanego miał być realizowany również wówczas, gdy podstawą właściwości prawa danego państwa nie jest wola stron⁸⁰. Przeciwnie, mowa tu jedynie o prawie wybranym. Wydaje się więc, że w art. 449¹¹ k.c. upatrywać należy nie wskazówki co do kwalifikacji postanowień tytułu VI¹ ks. III k.c. jako przepisów koniecznego

⁷⁶ Por. P. Huber, I. Bach: *Die Rom II-VO, Kommissionsentwurf und aktuelle Entwicklungen*. IPRax 2005, s. 82.

⁷⁷ Por. J. v. Hein: *Europäisches Internationales Deliktsrecht...*, s. 24.

⁷⁸ W kwestii możliwych różnic interpretacyjnych, wynikających z braku w obrębie rozporządzenia Rzym II wyraźnej normy, która na podobieństwo rozporządzenia Rzym I (art. 8 ust. 1 projektu) kładłaby nacisk na element interesu publicznego realizowany przez przepisy koniecznego zastosowania por. jednak: H. Ofner: *Die Rom II — Verordnung...*, s. 23.

⁷⁹ Por. w odniesieniu do prawa umów konsumenckich M. Lijowska: *Instrumenty...*, s. 452.

⁸⁰ Por. jednak M. Mataczyński: *Przepisy wymuszające...*, s. 46.

zastosowania, lecz jedynie podstawy ograniczenia stosowania prawa wybranego przez strony⁸¹.

Rozstrzygnięcia relacji między art. 449¹¹ k.c. a przepisami rozporządzenia Rzym II poszukiwać trzeba zatem na kanwie art. 14 rozporządzenia. Jak wcześniej wskazano⁸², przepis ten dopuszcza nieograniczony wybór prawa także w zakresie problematyki odpowiedzialności za produkt. To, jaki standard ochrony zapewnia prawo wybrane, ma znaczenie jedynie wówczas, gdy wszystkie elementy stanu faktycznego są w chwili zdarzenia powodującego szkodę zlokalizowane w jednym lub kilku państwach członkowskich. W takiej sytuacji wybór prawa państwa trzeciego nie wyłącza zastosowania bezwzględnie wiążących przepisów prawa wspólnotowego w kształcie, jaki uzyskały one na skutek ich implementacji do *legem fori*.

Przepisy tytułu VI¹ ks. III k.c. mogą zatem znaleźć zastosowanie, mimo dokonanego przez strony wyboru, jeżeli odnosi się on do prawa państwa trzeciego, oceniany stan faktyczny ma charakter wewnątrz-wspólnotowy, a w sprawie zachodzi jurysdykcja krajowa sądów polskich. Skutek taki wynika jednakże z art. 14 ust. 3 rozporządzenia.

Pojawia się jednak pytanie, czy art. 449¹¹ k.c. nie stanowi, po wejściu w życie rozporządzenia Rzym II, dodatkowego ograniczenia wyboru prawa w odniesieniu do stanów faktycznych wykraczających poza granice Wspólnoty. W literaturze zaprezentowane zostało stanowisko, zgodnie z którym w przypadku odpowiedzialności za produkt wybór prawa państwa trzeciego miałby być wyłączony również w sytuacjach nieobjętych zakresem zastosowania art. 14 ust. 3 rozporządzenia. Zwolennicy tego poglądu uzasadniają go treścią art. 12 Dyrektywy 85/374/EWG bądź impelementujących go postanowień prawa krajowego poszczególnych państw członkowskich⁸³.

Zasadność takiego stanowiska należy poddać analizie na kanwie art. 27 rozporządzenia Rzym II. Wyrażona tam norma prawna określa stosunek rozporządzenia do innych przepisów prawa wspólnotowego, ustanawiających w odniesieniu do kwestii szczególnych z zakresu zobowiązań pozaumownych odrębne normy kolizyjne. Normy tego rodzaju mają pierwszeństwo przed postanowieniami rozporządzenia. W literaturze wskazuje się, że chodzi tu między innymi o normy kolizyjne wyrażone w dyrektywach⁸⁴.

⁸¹ Por. M. Pazdan, M. Szpunar: *Conflict of laws...*, s. 116; M. Pazdan: *Prawo...*, s. 149; P. Mostowik: *Kolizyjnoprawne problemy...*, s. 59 — 61.

⁸² Por. uwagi z rozdziału 6.

⁸³ Por. G. Wagner: *Die neue Rom II — Verordnung...*, s. 14; S. Leible: *Rechtswahl...*, s. 262, 263, przyp. 70.

⁸⁴ Por. G. Wagner: *Die neue Rom II — Verordnung...*, s. 3; S. Leible, M. Lehmann: *Die neue Verordnung...*, s. 735; P. Tschäpe, R. Kramer, O. Glück: *Die Rom*

Jakkolwiek twórcy rozporządzenia nie wykluczyli tworzenia poza nim norm kolizyjnych z zakresu zobowiązań pozaumownych w odniesieniu do kwestii szczególnych, to jednak równocześnie zalecili unikanie ich rozproszenia w ramach różnych instrumentów⁸⁵. Pozwala to sformułować określone wnioski w zakresie sposobu wykładni art. 27 rozporządzenia. Z uwagi na wyjątkowy charakter omawianego rozwiązania zaleca się ostrożność w podejściu do unormowań zawartych w innych aktach prawa wspólnotowego. Odwołanie się do art. 27 winno być poprzedzone dokładną analizą, czy dany przepis zlokalizowany poza rozporządzeniem istotnie wyraża normę kolizyjną⁸⁶.

Mimo że normy tego rodzaju istotnie niejednokrotnie są zawarte w dyrektywach służących ochronie konsumenta, trudno uznać, by sytuacja taka miała miejsce również w przypadku art. 12 Dyrektywy 85/374/EWG. Ograniczenie stosowania wybranego prawa obcego, wynikające z art. 449¹¹ k.c., nie znajduje więc swego odpowiednika w tej Dyrektywie⁸⁷.

Brak zatem podstaw, by normę kolizyjną z art. 449¹¹ k.c. postrzegać przez pryzmat art. 27, a w związku z tym dopuszczać jej stosowanie obok przepisów rozporządzenia Rzym II. Z dniem 11 stycznia 2009 r. utraciła ona znaczenie wobec dopuszczalności nieograniczonego wyboru prawa, podniesionego przez art. 14 rozporządzenia do rangi podstawowego łącznika⁸⁸ także w obrębie zobowiązań pozaumownych.

8.

Brak podstaw do zastosowania art. 449¹¹ k.c. nie oznacza bynajmniej, że polskie sądy w zakresie odpowiedzialności za szkodę wyrzą-

II — Verordnung — Endlich ein einheitliches Kollisionsrecht für die gesetzliche Prospekthaftung? RIW 2008, H. 10, s. 663.

⁸⁵ Punkt 35 uwag wprowadzających. Na trudności wiążące się z rozproszeniem norm kolizyjnych w różnych aktach prawnych oraz oparciem ich na odmiennych założeniach zwraca uwagę: W.H. Roth: *Methoden der Rechtsfindung und Rechtsanwendung im Europäischen Kollisionsrecht*. IPRax 2006, H. 4, s. 338—347.

⁸⁶ Por. S. Leible, M. Lehmann: *Die neue Verordnung...*, s. 735.

⁸⁷ Por. M. Pazdan, M. Szpunar: *Conflict of laws...*, s. 116; M. Mataczyński: *Przepisy wymuszające...*, s. 45.

⁸⁸ Por. T.K. Graziano: *General Principles...*, s. 251.

dzoną przez produkt zmuszone będą akceptować postanowienia obcego prawa właściwego bez względu na ich treść. Do głosu bowiem może tu dojść klauzula porządku publicznego⁸⁹.

Instrument ten został uregulowany w art. 26 rozporządzenia. Zgodnie z wyrażoną tam normą prawną, zastosowanie przepisów prawa właściwego może zostać wyłączone w razie, gdyby zastosowania takiego w sposób oczywisty nie można było pogodzić z porządkiem publicznym państwa sądu.

Ze względu na swój wyjątkowy charakter klauzula porządku publicznego winna być stosowana przez sądy z dużą ostrożnością jedynie w odniesieniu do tych postanowień *legis causae*, których zastosowanie prowadziłoby do skutków stojących w oczywistej sprzeczności z porządkiem publicznym państwa sądu⁹⁰. Z sytuacją taką mielibyśmy do czynienia na przykład wówczas, gdyby przepisy prawa właściwego pozbawiały poszkodowanego wszelkiej ochrony prawnej na wypadek szkody wyrządzonej przez produkt⁹¹.

9.

Podsumowując, prawo właściwe do oceny odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt winno być ustalane na podstawie kolejno następujących po sobie kryteriów:

- a) wyboru prawa dokonanego przez strony;
- b) wyraźnie dostrzegalnego, znacznie ściślejzego aniżeli w przypadku dalszych reguł, związku między zdarzeniem a obszarem danego państwa;
- c) wspólnego miejsca zwykłego pobytu obu stron;
- d) miejsca zwykłego pobytu poszkodowanego, jeśli produkt (bądź produkt tego samego rodzaju) został w państwie tym wprowadzony do obrotu, a podmiot odpowiedzialny mógł i powinien był to przewidzieć;
- e) miejsca nabycia produktu, z zastrzeżeniem dopełnienia obu przesłanek wskazanych w pkt. d;

⁸⁹ Por. C. Di Meglio, C. Coslin: *EC Regulation...*, s. 10, przyp. 22.

⁹⁰ Por. M. Pazdan, M. Szpunar: *Conflict of laws...*, s. 111; G. Wagner: *Die neue Rom II...*, s. 16.

⁹¹ Por. M. Pazdan, M. Szpunar: *Conflict of laws...*, s. 111.

f) miejsca wystąpienia szkody, z zastrzeżeniem dopełnienia obu przesłanek wskazanych w pkt. d;

g) miejsca zwykłego pobytu podmiotu pociągniętego do odpowiedzialności.

Należy jednak liczyć się z tym, że prawo wskazane jako właściwe zostanie poddane kontroli pod kątem zgodności skutków jego zastosowania z porządkiem publicznym państwa sądu.